

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

© Яворська Ж.Б., 2007

На даному етапі розвитку України стратегічним завданням є поліпшення якості економічного зростання, утвердження сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату.

На шляху інноваційного розвитку економіки України є безліч перепон: технологічна відсталість, нерозвиненість інфраструктури в інноваційній сфері, дефіцит фінансових ресурсів. Для розв'язання основних завдань інноваційного розвитку необхідно сформулювати конкурентоспроможний науково-технологічний потенціал та створити сприятливі умови для його ефективного використання.

Improvement of innovation-investment climate and economical growth is the strategic task on the modern stage of the development of Ukraine.

There are a lot of obstacles on the way of innovation development of Ukrainian economy, such as: out-of-date technology, undeveloped infrastructure of innovation sphere, lack of financing. The main problems of innovation development should be solved by high level of the higher education system, good scientific-technological potential, highly qualified engineering and scientific personal, production reserves and natural resources.

Постановка проблеми

Сьогодні одним із стратегічних завдань України є поліпшення якості економічного зростання. Основна увага законодавчої та виконавчої влади при цьому має приділятися утвердженню в економіці найбільш сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату.

Орієнтація на інноваційну модель економічного розвитку дасть змогу Україні заявити про себе, як про високотехнологічну державу. Йдеться про реалізацію стратегічної цілі – входження України в число технологічних країн світу. Це може стати пріоритетним пунктом національної ідеї, базовою основою консолідації нації.

Державна політика в період запровадження інноваційних технологій має зосередитися на розв'язанні таких основних завдань:

- стимулюванні інноваційного процесу з метою технологічного оновлення і підвищення ефективності виробництва;
- розвитку внутрішнього ринку з підвищенням конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, що сприятиме зменшенню зовнішньої залежності національної економіки та підвищить економічну безпеку держави;
- підвищенні інноваційної активності на мікрорівні, швидкому розвитку високотехнологічних виробництв, сприянню процесам інтеграції і створення великих ефективних і конкурентоспроможних компаній.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій

Сучасний інноваційний процес у розвинених країнах знаходиться на початку п'ятого великого циклу. Він характеризується комп'ютерною революцією, формуванням глобальних науково-дослідних мереж, швидким поширенням Інтернет-технологій. Разом з тим у рамках сучасного циклу починають складатися контури нового циклу. Формування нової парадигми науково-технічного розвитку світової економіки пов'язано з посиленням соціально-економічної спрямованості нових технологій. У наступні десятиріччя може початися революція в охороні здоров'я на основі використання генетичних методів лікування, відбудуться радикальні зміни в принципах і методах природоохоронної діяльності.

У світовій економіці прискоряться зміни в промисловості – технології, структурі, масштабах, територіальному розміщенні і організації виробництва, а також у взаємозв'язку цих чинників на глобальному, національному і регіональному рівнях. Визначальні аспекти нового тисячоліття –

технологічні і організаційні тенденції, що впливають на територіальне розміщення виробництва і водночас самі підпадають впливові глобалізації євроінтеграційних процесів.

Національні основи інноваційної діяльності в умовах глобальної економіки істотно модифікуються.

Постановка цілей

Інноваційну діяльність необхідно розуміти як інтерактивний процес: вона вимагає як необхідну умову тісну взаємодію між корпораціями і ринковим середовищем, а також гнучкі структури і механізми прийняття рішень на національному рівні і координацію науково-інноваційного прогресу на транснаціональному рівні.

Отже, основною ціллю цієї роботи є розроблення базових засад щодо формування інноваційної моделі розвитку України.

Виклад основного матеріалу

Промислово-інноваційна стратегія України ґрунтується на двох основних напрямках: розвитку основних стратегічних промислових пріоритетів і активній державній політиці стимулювання інноваційної активності через розвиток корпоративного сектору економіки та створення організаційних форм типу наука–виробництво–фінансові структури.

Державна промислово-інноваційна політика є важливою складовою загальнодержавної політики. Вона спрямована на досягнення промисловістю якісно нового рівня розвитку, значного посилення промислового потенціалу держави, задоволення потреб населення, зростання обсягів виробництва і підвищення конкурентоспроможності продукції.

Промисловість України загалом має властиву розвинутим країнам інфраструктуру забезпечення основних етапів життєвого циклу продукції, що включає маркетинг, планування, наукові дослідження, розробку технологій, проектування, виготовлення, випробування і збут продукції, надання сервісних послуг.

З метою підтримки національного виробника в межах відкритої економіки потрібне дієве стимулювання з боку держави внутрішнього ринку, сприяння освоєнню механізмів енергозаощадження та структурної політики, захист високотехнологічного потенціалу та інвестиційного комплексу. Необхідна активна взаємодія держави з приватним сектором економіки з метою прискорення формування і утвердження національного капіталу. Його концентрація повинна бути зосереджена на вирішальних пріоритетах соціально-економічної політики.

Подальше економічне зростання здійснюватиметься на власне відтворювальній (інвестиційній) базі та на достатній ринковій основі.

Для розв'язання основних завдань інноваційного розвитку необхідно використати такі переваги економіки України:

- а) значний науково-технологічний потенціал, висококваліфіковані наукові та інженерно-технічні кадри, велику кількість об'єктів інтелектуальної власності;
- б) високий рівень системи вищої освіти;
- в) резерв виробничих потужностей з випуску масової, порівняно дешевої продукції, яка здатна знайти збут на внутрішньому ринку, а також на ринках окремих країн;
- г) природні ресурси, розвинута мінерально-сировинна база і транспортна інфраструктура.

Основним завданням першого етапу впровадження інноваційної моделі має бути підвищення рівня інформатизації суспільства, за яким сьогодні Україна значно поступається провідним країнам світу.

У процесі досягнення інноваційних орієнтирів необхідно врахувати такі обмеження, характерні для сучасного стану розвитку економіки України:

- технологічна відсталість, що обумовлює низьку конкурентоспроможність продукції окремих галузей;
- нерозвиненість сфери малих інноваційних підприємств та інфраструктури в інноваційній сфері;
- дефіцит фінансових ресурсів, який позначається на інноваційній активності виробництва реального сектору економіки.

Вирішального значення у впровадженні інноваційної моделі розвитку, утвердженні України як високорозвинутої, соціально орієнтованої держави ринкового типу з конкурентоспроможною економікою набуває її структурна перебудова.

Головним змістом структурного маневру, враховуючи оцінку сучасних тенденцій і реальні можливості економіки, буде прискорений розвиток національних галузей і виробництв, що можуть забезпечити конкурентні переваги на світовому ринку.

Україна проголосила про перехід на інноваційну модель економічного розвитку і, своєю чергою, потрібно забезпечити пріоритетну фінансову підтримку головного джерела економічного зростання науки та інновацій.

На шляху інноваційного розвитку економіки України існує велика кількість перепон. Найсерйознішою перешкодою є сучасна структура економіки України, в якій здавна домінують видобувні та сировинні галузі.

Інновативність нашої економіки за оцінками експертів не перевищує 10–12 %. Тому впровадження інновацій у нашій вітчизняній науці чи виробництві загалом є доволі перспективним напрямком діяльності.

Сьогодні в Україні інноваційна діяльність знаходиться у досить занедбаному стані. Загальні витрати на науково-технічні розробки зменшуються, скорочується чисельність працівників науково-технічної сфери, існує тенденція до зменшення фінансування НДДКР. Це може вже в найближчому майбутньому призвести до незворотних процесів розпаду науково-технічного комплексу країни. Вітчизняний науково-технічний потенціал нерідко виявляється нездатним забезпечити потреби розвитку національної економіки, що змушує українських підприємців купувати новітню техніку та технології за кордоном.

Світовий досвід показує, що в перехідний період кожна держава змушена формувати свою соціально-економічну політику, враховуючи існуючі традиції, фактичну структуру виробництва та стан економіки, які існували до початку перехідного періоду. У цей самий час держава намагається створити соціально-економічне середовище, яке б сприяло позитивним соціально-економічним змінам для розвитку ринкових відносин. Проте розвиток ринкових відносин є не ціллю, а лише способом досягнення конкурентоспроможного типу економіки, оскільки для держави головним є досягнення високого рівня конкурентоспроможності виготовленої продукції на міжнародному рівні.

Враховуючи територіальну, галузеву та структурну неоднорідність науково-технологічного потенціалу України, труднощі та неоднозначність економічних та політичних взаємовідносин України із іноземними державами, доцільно в різні часові періоди використовувати різні моделі інноваційного розвитку. Серед типових моделей управління економікою на інноваційній основі можна виділити такі:

- а) модель централізованого управління інвестиційною діяльністю в інноваційній сфері;
- б) модель регіональних пріоритетів інноваційного розвитку; модель ефективного використання локальної концентрації інноваційного потенціалу;
- в) модель міжнародного співробітництва в інноваційній сфері.

Жодна з перелічених моделей не може бути самодостатньою, тобто для реалізації повноцінної інноваційної політики державі потрібно в кожний період часу використовувати кожен з перелічених моделей. Також держава не може дозволити собі одночасну максимально активну реалізацію усіх моделей, тим більше на етапі початкового реформування своєї економіки. Тому необхідно вибрати оптимальну стратегію розподілу зусиль та можливостей держави з поступовою реалізацією усіх перелічених моделей інноваційного розвитку.

Найбільш придатною для початкового періоду економічних реформ на інноваційній основі є модель ефективного використання локальної конкуренції інноваційного потенціалу. Ця модель враховує те, що окремі території та деякі підприємства характеризуються концентрацією наукового, освітнього, виробничого, фінансового потенціалу, об'єднаних єдиним процесом технологічного розвитку. Державі залишається внести певні організаторські корективи. Як організаційні форми реалізації цієї моделі можуть виступати такі структури, як науково-технологічні парки, технологічні, територіальні та галузеві науково-технічні центри. Найбільш перспективними для розвитку цієї моделі є території з високою концентрацією науково-дослідних організацій та вузів і такі технологічні напрямки, як створення нових матеріалів, виробництво засобів електронної техніки, біотехнології.

Одночасно з попередньою моделлю державі потрібно реалізувати модель регіональних пріоритетів інноваційного розвитку. Це дасть змогу з самого початку включити регіональні органи влади та регіональні ресурси до процесу економічних перетворень. Регіональний рівень забезпечення інноваційної політики має певні особливості, які насамперед стосуються процесу

розроблення, затвердження та виконання регіональних інноваційних програм. Етапу розроблення регіональних інноваційних програм передують визначення регіональних інноваційних пріоритетів, які не суперечать державним пріоритетам та враховують регіональні особливості виробничого, ресурсного, кадрового та наукового потенціалів. Етапу затвердження регіональних інноваційних програм передують конкретизація їх структури та очікуваних результатів їх виконання шляхом наповнення програм проектами, орієнтованими на конкретних виконавців на конкурсній основі. При цьому необхідно використовувати сучасні методи експертизи пропозицій, а якщо передбачається, що виконавці інноваційних проектів будуть отримувати пільги та бюджетну допомогу, доцільно провести ліцензування видів інноваційної діяльності, які сприяють реалізації регіональних інноваційних пріоритетів. Для забезпечення етапу виконання регіональних інноваційних програм потрібно мати чітку уяву про джерела фінансування проектів, враховуючи, що певне фінансове навантаження буде покладено на регіональний бюджет. Необхідний також спеціальний орган управління реалізацією програм та система моніторингу показників виконання окремих проектів.

Модель централізованого управління інвестиційною діяльністю в інноваційній сфері є актуальною, коли планується вихід вітчизняної продукції на світовий ринок. При цьому інноваційні структури проходять період активного розвитку та запровадження внутрішнього ринку. Акцент робиться на використанні передових технологій виробництва, які дають змогу випускати дешевшу й одночасно кращу за якістю (порівняно із закордонними аналогами) продукцію. Основна мета уряду під час розвитку цієї моделі полягає у сприянні нарощуванню науково-технічного потенціалу до стандартів міжнародної ринкової економіки. Ця модель ефективніша під час розв'язання завдань вирівнювання науково-технічних потенціалів України та найбільш розвинутих країн.

Модель міжнародного співробітництва в інноваційній сфері повинна будуватись, враховуючи науково-технічне співробітництво між підприємствами та організаціями країн у вигляді програм, комерційних замовлень на науково-технічну продукцію, взаємовигідного обміну науково-технічною інформацією.

До реалізації моделі міжнародного співробітництва в інноваційній сфері, яка орієнтована на активне членство України в міжнародному науково-технічному співтоваристві, широкий обмін науковими результатами і новими технологіями, необхідно переходити лише з часом. Реалізація цієї моделі передбачає радикальне підвищення якості вітчизняного наукового потенціалу та прагнення до взаємовигідного співтовариства з країнами різної політичної орієнтації та різним рівнем економічного розвитку. Дослідники відзначають, що на успішних підприємствах 40–60 % обігу забезпечується товарами-новинками, яких ще не існувало п'ять років тому.

У процесі своєї діяльності більшість промислових підприємств проводять такі заходи, як:

- а) періодична перевірка існуючого асортименту, прийняття рішень про його поповнення новими виробами чи зняття певних видів продукції з виробництва;
- б) безперервний контроль за станом попиту на товари на окремих ринках, зміни в товарних позиціях конкурентів;
- в) забезпечення необхідних зусиль для формування попиту під час створення нового товару, пропозиції його на ринку;
- г) забезпечення координації зусиль для формування попиту.

Значну роль в успіху інноваційної діяльності відіграє підтримка державних структур з регулювання інноваційної діяльності місцевої влади та комерційних банків. Існують також певні чинники, що перешкоджають впровадженню інновацій, серед яких підприємства виділяють високу ціну нововведень, несистематичність здійснення інноваційної діяльності, відсутність допомоги з боку уряду.

Висновки

Вирішального значення у впровадженні інноваційної моделі розвитку, утвердженні України як високорозвинутої, соціально орієнтованої держави ринкового типу з конкурентоспроможною економікою набуває її структурна перебудова.

Головним змістом структурного маневру, враховуючи оцінку сучасних тенденцій і реальних можливостей економіки, буде прискорений розвиток пріоритетних галузей і виробництв, що можуть забезпечити конкурентні переваги на світовому ринку.

Перспективи подальших досліджень

У стратегію розвитку кожного промислового підприємства покладено цілі розширення, диверсифікації чи інновації. В умовах швидких змін маркетингового середовища підприємство-виробник повинно постійно оцінювати структуру своєї діяльності, приймаючи рішення щодо закінчення випуску продукції, її вчасну модифікацію чи заміну новою. Ці рішення дуже важливі для виживання підприємства та утримання ним конкурентних переваг.

У сфері виробництва для стимулювання інноваційної активності промислових підприємств необхідні:

–застосування пільг в оподаткуванні прибутку інноваційних підприємств згідно з чинним законодавством;

–надання права прискореної амортизації активної частини основних фондів базових галузей виробництва;

–звільнення від оподаткування частини прибутку, що скеровується на технологічний розвиток та модернізацію обладнання;

–звільнення від оподаткування частини прибутку інноваційних підприємств, що скеровується на їх розвиток.

Конкурентоспроможність промисловості з врахуванням посилення конкуренції на світових ринках та скорочення життєвого циклу товару залежить від ефективних стратегій, спрямованих на підвищення здатності фірми до інновацій та скорочення періоду розробки товару. Ця здатність певною мірою залежить від швидкості поширення інформації, знань та нових виробничих технологій. В досягненні конкурентоспроможності істотну роль відіграють інноваційна та технологічна політики фірми. Інновації необхідні для вирішення поточних проблем, з якими стикаються підприємства з неефективними засобами виробництва та структурами споживання, та для розроблення і поширення широкого спектра технологій.

1. Кузьмін О.Є., Князь С.В., Тумакова Н.В., Кузнєцова А.Я. *Інвестиційна діяльність*. – Львів: ЛБІНБУ. – 2003. – 163 с. 2. Чухрай Н., Патора Р. *Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві*. – К.: Кондор. – 2006. – 230 с. 3. Бошня Д., Волинський Г. *Державне регулювання перехідних процесів / Економіка України*. – 1999. – № 5. 4. Гончарова Н.П., Перерва П.Г. і др. *Маркетинг інноваційного процесу: Учеб. пособие*. – К., 1998. – 267 с. 5. Гапоненко Н. *Інновації и інноваційна політика на етапі переходу к новому технологическому порядку / Вопросы экономики*. – 1997. – 205 с. 6. *Інноваційний менеджмент: Справ. пособие / Под ред. П.Н. Завлина, А.К. Казанцева, Л.З. Миндели*. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: УИСН, 1998. – 568 с. 7. Пеперов А. *Методология выработки стратегии развития предприятия*. – СПб.: Изд. СибУЗФ, 1992. – 437 с.